

Vaig tractar el senyor Aramon, intermitentment, durant molts anys. Des de 1964 fins que deixà d'assistir, entrada la dècada dels noranta, a les sessions de la Secció Filològica. De l'any 1967 tinc una foto on estic assegut entre Núria Aramon i Antoni Comas: correspon a un sopar d'homenatge que se li féu en ocasió del seu seixantè aniversari. Una temporada llarga anàvem a sopar amb ell a Can Parelladeta, els classicistes de la Societat Catalana d'Estudis Històrics i, després, de la d'Estudis Clàssics. Preguntava i escoltava; mirava de conèixer la gent, de fer-se una idea de cada un.

No sé refer quina idea me'n feia, jo d'ell, al començament de conèixer-lo, abans d'acabar la carrera. Sé que havia assistit a alguna seva classe i que l'havia visitat, no sabia precisar amb motiu de què, al pis de la Gran Via, d'on conservo, nítid, el record d'una vivaç Montserrat Martí. De la seva obra no devia conèixer, llavors, sinó la seva edició del *Curial i Güelfa*, una novel·la que m'apassionà; la seva introducció, però, la trobava breu, i les notes, poques. Força temps després, d'ençà d'un dia que vaig gosar dir-li-ho, vaig poder constatar que en conservava fresca la memòria i que sabia combinar observacions sobre la forma i el temps narratiu amb precisions sobre problemes concrets filològics i històrics. De literatura catalana, amb ell vaig poder parlar de les novel·letes exemplars que també tenia editades a la Barcino i del *Tirant*, obra que li era també molt familiar i que vaig triar com a tema de la meva contribució al volum II (1980) de la *Miscel·lània* d'homenatge que commemorà que ja era septuagenari. Parlava amb afició i convicció de teatre i mantenia en poesia moderna i contemporània una predilecció per la més entenedora i contundent, més aviat retòrica-ment suplementada que no treballada simbòlicament i massa concentrada.

Vaig anar sabent què havia estat l'Institut d'Estudis Catalans i que la història del senyor Aramon i la de la represa d'aquesta institució després de

la Guerra d'Espanya eren, com a mínim, inseparables. El 1976 vaig acompanyar-lo uns quants dies en un viatge a Brusselles. A la tornada, una vaga de controladors a Barcelona ens va tenir tres hores tancats dins de l'avió abans d'enlairar-se; ell s'entretenia rosegant el toscà apagat entre els llavis, però jo, que llavors fumava força, me n'havia d'estar. Va ser una de les comptades vegades que em va parlar d'ell, del que hauria volgut fer i del que havia fet: em va venir a dir que potser era més important el servei al país que l'excel·lència en els estudis i l'especialització, i que de primer havíem de recuperar les coses nostres, la tradició d'abans de la guerra, en allò que tenia de més essencial. Hi havíem anat a una reunió de la FIEC (Fédération Internationale d'Études Classiques), on la Societat Catalana d'Estudis Històrics tenia la representació de l'Institut i on ell, tot i que hi mantenia relacions de cordialitat amb alguns estudiosos —com ara Jean Bingen, que havia estat amic dels Carner—, es trobava desplaçat per raó dels temes específics que hi eren tractats. Sense deixar les regnes, en casos com aquest Aramon es feia acompanyar d'algú jove per mirar d'assegurar la continuïtat de la representació i de fer-la més específica. La situació no era gaire còmoda: els temps havien canviat i una representació catalana no feia de bon justificar si no era en termes acadèmics, sobretot davant de la representació espanyola i en presència de representants estrangers que no sempre tenien una idea prou clara de la cultura catalana. Aramon, que estava a punt de fer setanta anys, s'avorria en les sessions de treball, però vam trobar manera de sortir-nos-en dignament i, encara, al marge de les sessions, vam trobar una tarda i tot perquè em portés a visitar Émilie Noulet, que vivia en una confortable residència, als afores de la ciutat. Aramon havia mantingut relacions d'amistat amb els Carner, havia treballat per la concessió del Nobel de literatura al poeta i havia estat un dels promotors del viatge, el 1970, abans de la seva mort aquell mateix any, de Carner i la seva dona a Barcelona. La vídua del poeta, una dona abnegada, entera i lúcida, es veia que li tenia confiança i el considerava. Ell la tractava amb familiaritat però amb molt de respecte i de deferència. Parlaven del temps passat. Amb memòria i aplicació, fins amb delectança.

Parlaven d'un temps que era, per a Aramon, el de l'ensulsida del seu món, però també el de la tenacitat a mantenir-lo com si fos la cosa més natural; no com si res no hagués passat, sinó com si fos encara la cosa més natural a pesar del que havia passat. Parlaven de tot de fets i de persones, entre acabada la guerra i la mort de Carner. Aramon havia entrat a l'Institut el 1942 i n'havia esdevingut de seguida secretari general. Parlaven, doncs, dels anys en què Aramon havia estat, ell, l'Institut. De la manera més natural, també.

Quan va entrar-hi, Fabra, que l'havia tingut d'ajudant a l'Autònoma de la República, es mirava l'arribada d'Aramon i de Sagarra a la Filològica amb reticència —ni ell ni Nicolau, explicava a Coromines, no havien estat consultats—, i reticents semblen també algunes indicacions del mateix Fabra, el

1948, en la «Llista d'esmenes al *Diccionari general*». Quan mor Fabra, Puig i Cadafalch i Aramon no poden anar-hi i un any després els hereus consideren Aramon l'interlocutor en nom de l'Institut. El secretari general havia promogut, en l'entretant, amb Bohigas i Coll i Alentorn, l'esmentada Societat Catalana d'Estudis Històrics, havia gosat fer públic un Cartell de Premis, havia tornat a engegar les publicacions de l'Institut i havia encetat la publicació d'*Estudis Romànics*, una eina esplèndida de comunicació amb el món, de presència a Catalunya dels estudiosos de fora i de projecció dels d'aquí cap a l'exterior. Sempre va tenir molta cura de les publicacions; ell ho controlava tot, des de captar els originals i preparar-los fins al volum o al llibre publicat. Jo també el recordo, com he sentit més d'un cop que l'evocaven Jordi Carbonell i Joaquim Molas, revisant mot per mot, preparant pàgina per pàgina els originals. Des que va poder tenir passaport, va anar incrementant la presència de l'Institut arreu; a Barcelona va mirar d'entendre's amb els instituts estrangers i va anar incidint en els grups de conscienciació, de mica en mica, mentre anava navegant sense mar en la nau un pèl fantasma de l'Institut. El *Diccionari general* de Fabra va poder tornar a sortir el 1954.

Durant la dictadura, cada vegada que es feia un pas endavant, existia el perill d'haver de recular-ne més d'un, però ell, encara no l'havien fet retrocedir, ja mirava de tornar a avançar. Somrient, amb el toscà a la boca i com si fos la cosa més natural. Tothom va anar confiant en ell, que es dedicava de ple a l'Institut, i ell es va anar identificant cada cop més amb l'Institut. La seva incidència en els joves —sortia de les aules una generació desperta i contestatària, a la qual havien negat el passat i, amb el passat, la llengua— s'incrementà de 1963 a 1967, quan el governador civil clausurà el Palau Dalmaes, on l'Institut havia trobat acollença el 1962 gràcies a Òmnium.

No cal dir que tot això va ser en una situació permanent de crisi, d'aïllament i de vigilància, de setge o de presó, de la cultura i la llengua catalanes. L'Institut no va ser l'única entitat que va donar senyals de vida, o de continuïtat en l'agonia, però va ser la més emblemàtica, i Aramon va erigir-se i va ser reconegut, ell, com l'home que significava l'Institut i, doncs, com a símbol de la vida acadèmica i cultural que quedava al català. En una situació de crisi, manar col·legiadament pot no ser la cosa més pràctica; en una situació d'aïllament o de vigilància contínua, l'única estratègia dels assetjats o presoners és que tinguin —o que s'hagin avingut a tenir— una sola veu. Si sovint va haver de manar, de fer o de deixar de fer, ell tot sol, sense confrontar el seu punt de vista amb uns altres; si va optar per presentar-se com a veu única de la institució, les circumstàncies de la vida de l'Institut fins a 1968, com a mínim, i la situació general fins a la mort de Franco (1975) prou que ho expliquen i llavors hi empenyen.

Després, la situació social s'havia transformat, la política va anar també canviant i el govern de l'Institut va anar decantant-se de la banda del presi-

dent. Aramon va continuar essent-ne *el* secretari general fins a 1989, després de la reforma dels Estatuts (1988) impulsada per Emili Giralt quan era president; des de 1984 Jordi Carbonell va ajudar-lo com a secretari general adjunt.

El secretari general que us parla, però, des de l'evocació de la persona i mirant de dir, amb pinzellades precises i de reconeixement, el que aquell secretari general va ser per a l'Institut, per a la llengua i la cultura catalanes, us parla, ben cert, des d'una posició sortosament diferent. Però us en parlo jo —i no qualsevol altre membre, molts dels quals l'havien tractat més que jo i ell els tenia més confiança— com a secretari general que ara sóc de l'Institut, perquè tot ha canviat, però va ser des d'aquest càrrec que ell va servir l'Institut. I he de dir que aquesta coincidència és un honor per a mi, que ara provo, ben altrament, de fer, emperò, això mateix.

No vull, de tota manera, acabar aquestes paraules des de l'excessiva solemnitat o l'èmfasi. Quedi la magniloqüència per als qui hagin d'elogiar els vans i els fatus. Jo prefereixo evocar com somreia. Alguna vegada li havia portat toscans d'Itàlia. Somreia, també amb els ulls. Somreia sovint, i també enmig de dificultats. Potser el seu sentit de la vida es basava en la resistència. Circumstàncies adverses, collectives i individuals, s'instal·laren en la seva vida, i ell continuava, resistent i tossut, obstinat; com si fos el fet més natural, deia abans; i sovint somrient, ara hi insisteixo. En resultava una mena de fràgil saviesa, entre el que hauria volgut i el que era, que per dins potser configurava el somriure amb què responia, de vegades burleta, a les situacions dels humans. Que «l'humorisme» de l'autor del *Curial i Güelfa* era resultat del «contrast entre una idealitat i una realitat» havia mantingut ell mateix, un Aramon ben jove, i que abraçava també, hi afegia, «tot el que sigui sàtira, burla, paròdia». Ell en deia «un somriure escèptic»; com el que ell gastava, jo trobo. Un somriure que a Aramon se li feia resignació quan les coses anaven malament i havia de retrocedir —però per dins es devia dir tossut que ja hi tornaria, que ja hi hauria una altra oportunitat—; que se li feia satisfacció continguda, alegria una mica sorruda, quan les coses anaven bé o no es torçaven —no, però, llavors, sense una mica d'acidesa; sense l'acidesa de saber com acaben, les victòries dels humans. Si em deixàveu tornar a l'autor del *Curial i Güelfa*, Aramon deia d'ell que solia mesclar «unes gotes àcides a la dolçor de les victòries» de l'heroi, i també això li semblava que en definia «l'humorisme».

Tot plegat, us proposo de xifrar, a manera de símbol, en aquell seu somriure que tots deveu recordar, el seu valor, la seva grandesa; una grandesa que us exhorto, ara sí, una mica emfàtic, a reconèixer ben humana, ben nostra i entranyable.

CARLES MIRALLES I SOLÀ
Secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans

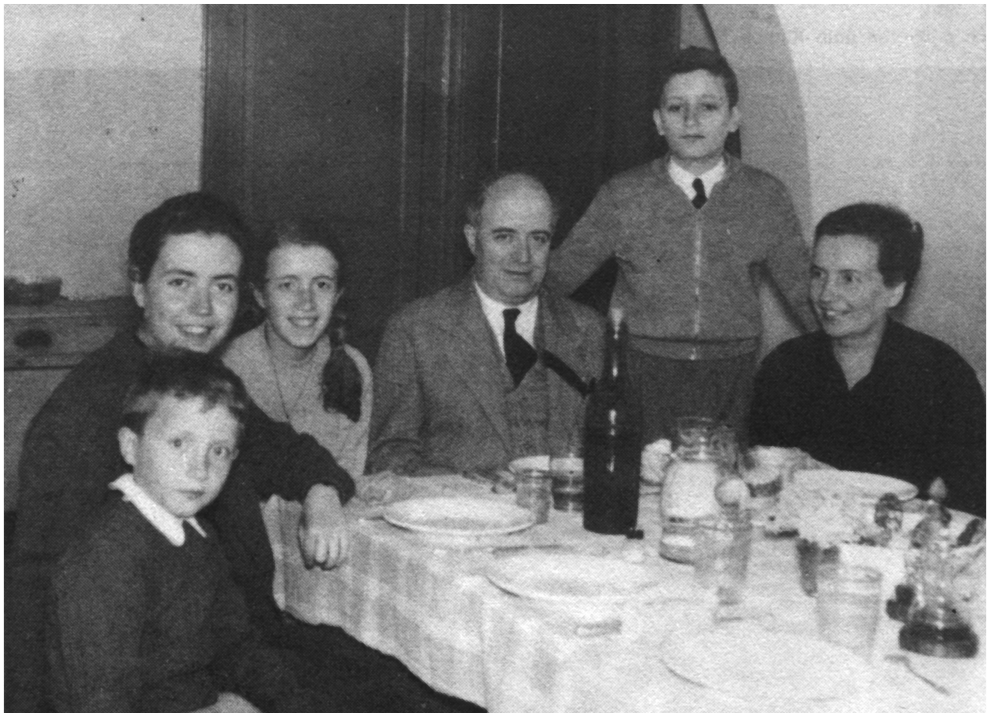
Ramon Aramon amb Francesc de B. Moll a Montjuïc. (Arxiu: *Serra d'Or*.)

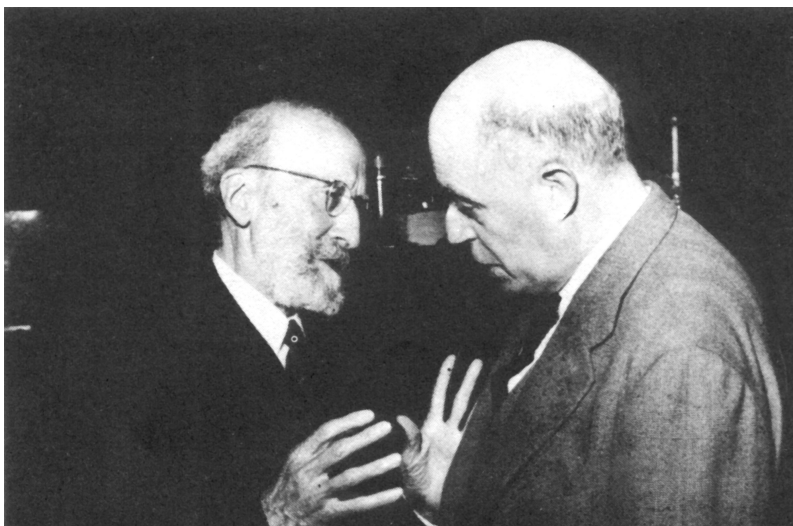
Festa de Sant Jordi de l'Institut d'Estudis Catalans. Casa de Puig i Cadafalch (1947).
(Foto: Barceló. Arxiu: *Serra d'Or*.)

Acte de lliurament de la *Miscel·lània Puig i Cadafalch* al domicili de Lluís Bonet i Garí cap a 1953. (Foto: Barceló. Arxiu: Serra d'Or.)

Família Aramon (1955 aproximadament).
(Arxiu: Serra d'Or.)

Ramon Aramon amb Ramon Menéndez Pidal.
(Arxiu: *Serra d'Or*.)

Ramon Aramon amb Montserrat Martí.
Pis de la Gran Via cap a 1960.
(Foto: Montserrat Manent. Arxiu: *Serra d'Or*.)

Ramon Aramon, Josep Carner i Émilie Noulet (1970).
(Foto: Barceló. Arxiu: *Serra d'Or*.)

Cinquantenari de la Llibreria Catalònia (1974). Antoni Comas, Ramon Aramon i Pere Ribot. (Arxiu: IEC.)

Ingrés de Miquel de Tarradell a l'Acadèmia de Bones Lletres. Carles Miralles, Jaume Pòrtulas i Ramon Aramon (1977). (Arxiu: Carles Miralles.)

Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra, Montserrat 1980.
(Foto: Barceló. Arxiu: Serra d'Or.)

Ramon Aramon i Serra. Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1983).
(Foto: Barceló. Arxiu: *Serra d'Or*.)

Acte de signatura del conveni de col·laboració entre la Generalitat de Catalunya
i l'Institut d'Estudis Catalans. Palau de la Generalitat (1988). (Arxiu: IEC.)

Ramon Aramon i Serra. (Foto: Barceló. Arxiu: *Serra d'Or.*)

